Monografija Jurja Balića pokazuje da je Lička pukovnija bila živo tijelo, a iz kontinuirane analize izdvojenih segmenata vidljivo je da je svaka etapa njezine povijesti 18. stoljeća zaslužila poseban osvrt. U konačnici, ona ne predstavlja samo veliki prilog u istraživanju vojnokrajiške i općenito hrvatske ranonovovjekovne povijesti nego se odlikuje suvremenim istraživačkim metodama, što govori o njezinoj neupitnoj relevantnosti u okviru europske pa i svjetske vojne povijesti.

Filip Hren

Jawad Daheur, Iva Lučić, ur., *Habsburg Natures: Imperial Governance and Environment in Central Europe, 1850-1918*. New York; Oxford: Berghahn Books, 2025, 342 stranice

Zbornik *Habsburg Natures: Imperial Governance and Environment in Central Europe*, koji su uredili Jawad Daheur i Iva Lučić, dio je ugledne serije *The Environment in History: International Perspectives*. Navedeno djelo skreće pozornost s tradicionalne dominantne političke povijesti Habsburške Monarhije (odnosno Austro-Ugarske) prema povijesti okoliša i njezinoj neraskidivoj vezi s industrijalizacijom. Autori okupljeni u zborniku odmiču se od klasičnog analitičkog prikaza povijesti kako bi istražili međuodnos ekoloških pitanja, carskog upravljanja prirodnim resursima i središnje državne uprave. Vodilja cijelog zbornika jest prikazati odnos čovjeka i prirode te istaknuti važnost povijesti okoliša za dublje razumijevanje carske uprave.

Urednici zbornika u uvodnom dijelu *Introduction. Towards the Writing of an Environmentally Inspired History of the Late Habsburg Empire* (1-24) predstavljaju cilj te teorijski i povijesni okvir cijelog izdanja. Ističu da priroda nije bila tek pasivna pozadina povijesnih procesa već aktivan čimbenik koji je imao utjecaj na oblikovanje političkih odluka, izgradnju infrastrukture i osiguravanje stabilnosti cijele države. U uvodu se otvara pitanje odnosa središta i periferije, pri čemu su se prirodni resursi crpili iz rubnih pokrajina za potrebe središta, što je stvaralo ekonomsku i ekološku nejednakost.

Zbornik se, uz uvodnik, sastoji od ukupno jedanaest priloga koji su tematski raspoređeni u četiri cjeline. Prva cjelina, (*Inter/Intra) Imperial Entanglements* (27-100), sastoji se od ukupno tri članka čiji su autori: Robert Shields Mevissen, Jana Osterkamp i Selçuk Dursun. Robert Shields Mevissen u članku *Riparian Rivalries and River Politics: How the Danube Question Influenced Diplomatic Relations and Domestic Policies in the Late Habsburg Monarchy* (27-51), govori o Dunavu kao prometnoj i trgovačkoj žili kucavici Monarhije. Autor analizira tzv. dunavsko pitanje, odnosno političke, diplomatske i gospodarske rasprave povezane s plovidbom i regulacijom Dunava. Autor pokazuje da Dunav nije bio samo prometna i trgovačka poveznica Monarhije, nego i prostor međunarodnih pregovora, unutarnjih političkih napetosti i različitih interesa lokalnih, pokrajinskih i državnih vlasti.

Improving Landscapes, Peoples and the Habsburg Empire: A Cooperative History of Melioration (52-70), prilog je Jane Osterkamp u kojem se analizira kako su projekti melioracije zemljišta i regulacije voda istodobno služili kao sredstvo poboljšanja krajolika, ali i života stanovništva. Autorica uspoređuje različite prostore Monarhije te ističe kako su melioracijski projekti mogli počivati na suradnji središnjih i lokalnih vlasti, ali su također, u pojedinim perifernim prostorima bili obilježeni izraženijom provedbom odozgo.

Selçuk Dursun u članku *Logging the Borderlands: Transborder Forest Conflicts and Contestations in the Ottoman and Habsburg*

Empires in the Nineteenth Century (71-100), ističe ekonomsku i stratešku važnost pograničnih šuma u 19. stoljeću te se fokusira na rivalstvo između Habsburgovaca i Osmanlija oko kontrole nad ovim resursima. Detaljno opisuje pogranične sukobe oko sječe i trgovine drvom te zaključuje kako su pogranične šume funkcionirale kao kritične zone u kojima su se preklapale ekonomske, vojne i ekološke politike dviju država.

Druga cjelina zbornika, pod naslovom *Cooperation and Conflict* (101-188), donosi radove Ive Lučić, Gábora Egryja i Roberta Skenderovića. Iva Lučić otvara drugu cjelinu s člankom *Natural Resources as the Empire's (Dis)Integrative Force: The Case of Bosnian Timber Exports in the Late Habsburg Empire* (101-131). U njemu analizira izvoz drva iz Bosne između 1886. i 1913. godine kroz tri studije slučaja te pokazuje kako su bosanska šumska bogatstva bila istodobno integrativni i dezintegrativni čimbenik unutar Monarhije. Posebno ističe da su cislejtanijske alpske pokrajine razvijale međusobnu suradnju radi ograničavanja bosanske konkurencije na mediteranskom tržištu, dok su domaće elite različitih konfesija razvijale oblik ekološkog nacionalizma utemeljen na zajedničkom teritoriju i zahtjevu za pristupom bosanskim šumama.

Get Out of Our Forest! Rural Societies, National Mobilization, State-Building and Modern Forestry in Late-Habsburg and Post-Habsburg Transylvania (132-160), članak je Gábora Egrya. Autor svoju pažnju usmjerava na upravljanje transilvanijskim šumama do sloma Austro-Ugarske. Analizira se problematika upravljanja šumskim prostorima, od njihove eksploatacije do ispaše i normalnog života lokalnog stanovništva. Promatra se prodiranje kapitalističkih ideja i modernizacija šumskih prostora na prijelazu stoljeća u međuodnosu prema tradicionalnom načinu života i ispaši stoke lokalnog stanovništva.

Robert Skenderović, autor je priloga *The Demilitarization of the Croatian–Slavonian Military Border as an Example of Imperial State Forest Management* (161-186), u kojem analizira transformaciju carskog upravljanja šumama u razdoblju razvojačenja Vojne krajine u drugoj polovici 19. stoljeća. Ističe se važnost hrastovih šuma u Slavoniji, koje su predstavljale važan strateški resurs za potrebe habsburške vojske. Autor ističe kako je ukidanje vojnokrajiškog režima otvorilo vrata eksploataciji hrastovine, pa je država morala uložiti velike administrativne napore kako bi uspostavila kontrolu nad tim vrijednim šumama.

Treća cjelina, *Engineering Nature* (189-238) je najkraća i sastoji se od dva članka koja su napisali Wolfgang Göderle i Kristýna Kaucká. Članak Wolfganga Göderlea *A Natural History of the Global Habsburg Empire: Indian Mongooses and the Production, Circulation and Management of Animal Knowledge in the Adriatic Periphery* (189-213) opisuje proces naseljavanja indijskih mungosa na otok Mljet 1910. godine u želji da se na otoku iskorijene zmije otrovnice. Cilj tog pothvata bio je unaprjeđenje turističkog razvoja i poljoprivrede na otoku. Autor ističe kako je u tom pothvatu sudjelovala složena mreža ministarstava, šumarske službe, regionalnih i lokalnih vlasti te različitih oblika stručnog znanja o životinjama.

Kristýna Kaucká autorica je članka *The Golden Age of the Bark Beetle. Aristocratic Landowners, Imperial Governance and the* Ips typographus *in the Šumava Region (1868–1876)* (214-238). Autorica raspravlja o širenju potkornjaka u gorskom predjelu Šumave, a taj problem smješta u širi socioekonomski i upravni kontekst. Također, prati i odnos habsburške administracije, zemljoposjednika, šumarskih stručnjaka i šire lokalne zajednice. Autorica ističe kako je kriza uzrokovana pojavom nametnika uključila čitavu zajednicu i potaknula rasprave i određene promjene u upravljanju šumama.

Posljednja cjelina naziva se *Managing Resources* (239-336), a svojim prilozima obogatili su ju radovi Jawada Daheura, Ségolène Plyer, Simone Gingrich i Martina Schmida. Jawad Daheur napisao je prilog *Resource Governance in Time of Drought: Conflicts over Fodder Exports in Austria-Hungary at the Turn of the Twentieth Century* (239-273). Autor u članku analizira sukobe oko izvoza stočne hrane u Austro-Ugarskoj u kontekstu sušnih godina 1893. i 1904. godine. Pokazuje kako su krize utjecale na proizvodnju i distribuciju stočne hrane te pokrenule rasprave o zabrani izvoza. Rad pokazuje kako je ova kriza ukazala na nejednakosti u raspodjeli dobara i bogatstva između centra i periferije.

Fuelling the Diversity: A Regional Perspective on Coal in the Late Austro-Hungarian Empire (274-301) prilog je Ségolène Plyer u kojem se analizira uloga ugljena u industrijskom i gospodarskom razvoju, a polazeći od regionalne perspektive čeških zemalja i primjera Svatoňovica. Pokazuje kako su rudarstvo, bankarski kapital, prometnice, željeznice i zakonodavstvo sudjelovali u oblikovanju politike upravljanja resursima. Posebnu pozornost posvećuje prometnoj infrastrukturi i ulozi države u distribuciji ugljena.

The Industrialization of Forests: The 1852 Imperial Forest Act as an Intervention Towards a Modern Forest Regime (302-316) napisali su Simone Gingrich i Martin Schmid. Rad analizira carski Zakon o šumama iz 1852. godine kao ključnu točku prelaska na moderni režim šumarstva. Autori ističu da je zakon nastojao ujednačiti ranije različite šumske propise i standardizirati kontrolu nad šumskim bogatstvima. Pritom ističu da je takav režim bio usmjeren na povećanje proizvodnje i dostupnosti drva za potrebe industrijskog društva, ali je istodobno potiskivao tradicionalna prava lokalnih korisnika šuma.

Na kraju zbornika nalazi se *Conclusion: Late Habsburg History Revisited* (317-336) koji su napisali urednici Jawad Daheur i Iva Lučić, nakon kojeg slijedi kazalo (337-342). U zaključku su urednici saželi glavne teze zbornika kojima poručuju da je upravljanje prirodnim resursima (od šuma, zemljišta, životinja, plovnih putova do energetskih resursa) bio sastavni dio imperijalne vlasti. Uz potvrdu te teze, prezentirana su istraživanja potvrdila i postojanje unutarnjih, regionalnih nejednakosti. Naposljetku, radovi i istražene teme pokazuju širok spektar mogućnosti istraživanja okolišne povijesti te ostavljaju prostor za daljnje istraživačke radove na ovu ili sličnu tematiku.

Marko Vujeva